

POSEBNOSTI DELOVANJA CIRILA IN METODA NA PODROČJU ANGLOSASKEGA MISIJONA SALZBURŠKE CERKVE

Ime solunskih bratov je neločljivo povezano s krščanstvom in kulturo slovenskih narodov na Moravskem in v Panoniji. Štiri tipične prvine kulturne in verske dejavnosti Cirila in Metoda med Slovani so bile: bogoslužje v narodnem jeziku, vzgoja domače duhovščine, povezanost z Rimom in skrb za urejenost in neoporečnost družinskega življenja

The name of the Thessalonian brothers is inseparably associated with the Christian faith and culture of the Slavic peoples in Moravia and Pannonia. The cultural and religious activity of Cyril and Methodius among the Slavs encompassed four typical elements (analyzed in the present article): liturgy in the vernacular, education of domestic clergy, linkup with Rome, and promotion of ordered and irreplaceable family life.

O življenju in delu solunskih bratov Cirila in Metoda se nam je ohranilo presenetljivo veliko virov. Vsekakor svojevrsten dokaz, kako globoke sledi sta solunska brata pustila med slovanskimi narodi. Večina teh virov je bila doslej že večkrat kritično obdelana in izdana. Na te vire smo vsaj deloma opozorili že na simpoziju Srečanje solunskih bratov sv. Cirila in Metoda s Slovenci na Teološki fakulteti februarja letos¹, predvsem pa v sedmi številki *Acta Ecclesiastica Sloveniae* z naslovom Sv. brata Ciril in Metod v zgodovinskih virih.² Pri nas je življenje in delo sv. bratov najbolj temeljito proučeval prof. Franc Grivec in objavil vrsto razprav v praktično vseh evropskih jezikih. Svoje življenjsko delo pa je povzel v knjigi *Slovanska blagovestnika*, ki je tudi prevedena v več jezikov.³ Grivec nam je oskrbel tudi dobršen del prevodov dokumentov o sv. bratih v slovenščino.⁴

Žal pa prof. Grivec nima naslednika, ki bi se bolj posvetil tej problematiki. Pravim žal, ker je prof. Grivec že sam premalo poudaril, da je bilo delo sv. bratov v Panoniji v veliki meri namenjeno tudi Slovincem. Metod je resda postal škof sirmijske škofije, vendar ni nikoli bival v Sirmiju. Bil je pač sirmijski škof, tako kot je npr. dr. Stanko Lenič vazisarski in Jože Kvas kalamenski škof. Vprašljivo je celo, če je Metod sploh kdaj bil v Sirmiju. Sedež njegove rezidence je bil namreč pri knezu Koclju v Blatenskem Kostelu, torej v središču Panonske Slovenije.

Če pa pregledamo strokovno literaturo in cerkvene dokumente o življenju in delu sv. bratov, se zdi, kot da Slovencev sploh ni. Celo papež Janez Pavel II., ki tako rad poudarja, da je prvi Slovan na papeškem prestolu, v svoji najno-

¹ Predavanja tega simpozija so bila objavljena v drugi številki *Bogoslovnega vestnika* (dalje BV), 1985.

² Ljubljana, 1985.

³ Celje 1965. Celotno bibliografijo prof. Grivca je zbral *Lojze Kovačič*, Prispevek dr. Franca Grivca k razvoju ekleziologije v prvi polovici 20. stol., Ljubljana, 1983, 13–36 — tipkopijske disertacije.

⁴ Vsi so navedeni v Grivčevi bibliografiji, prim. op. 3. Glavni viri pa so ponatisnjeni v: *Acta Ecclesiastica Sloveniae*, št. 7, Ljubljana, 1985, pod naslovom Sveta brata Ciril in Metod v zgodovinskih virih, Ob 1100 letnici Metodove smrti.

vejši okrožnici Apostola Slovanov (2. junija 1985) Slovencev ne omenja. Ko govori o delu sv. bratov in njunem vplivu, omenja Moravane, Slovake, Čehe, Lužiške Srbe, Hrvatse, Bolgare, Romune, celo Poljake in Ruse, ko pa omeni Panonijo, takoj doda pojasnilo, da gre za del današnje Madžarske, kar pri nepoučenih bralcih (in teh je žal večina bralcev papeževe okrožnice) vzbuja vtis, da gre za delo sv. bratov med Madžari.⁵

Da pa le ne bomo preveč krivični do drugih, je seveda tudi res, da je dediščina sv. bratov med nami premalo živa in da so bili Anton Martin Slomšek, Anton Bonaventura Jeglič, Janez Majciger, Franc Kos, Franc Grivec in Franc Perko, kar zadeva odnos Slovencev do dediščine sv. bratov, bolj izjeme kot pravilo.

Ker sem se v naslovu omejil na posebnosti misijonskega delovanja Cirila in Metoda, se nam kar samo po sebi vsiljuje vprašanje, v čem je bilo pravzaprav jedro poslanstva sv. bratov. Tega je nakazal že moravski knez Rastislav (846—870) v svoji prošnji carigrajskemu cesarju Mihaelu leta 869. Takole pravi: »Naše ljudstvo se je poganstvu odreklo in se krščanske vere drži, a n i m a m o učitelja takega, ki bi nam v našem jeziku pravo krščansko vero razložil, da bi tudi druge dežele to videle in nas posnemale. Torej pošlji nam, gospodar, takega škofa in učitelja.«⁶

Temeljne ugotovitve v tem tekstu so predvsem naslednje: 1. Slovani na Moravskem (in kot bomo pozneje videli, tudi v Panoniji) so bili v tem času že kristjani. — 2. To krščanstvo med njimi še ni pognalo globljih korenin, ker je primanjkovalo učiteljev, večših ljudskega jezika. Rastislav je prosil torej za učitelja, ne misijonarja. — 3. Rastislav je želel v svoji državi samostojno in neodvisno cerkev, zato je na prvem mestu prosil za škofa. — 4. Računal je na pomoč in sodelovanje sosedov, predvsem na svojega nečaka Svetopolka in panonskega kneza Kocelja.

Sodobnik kneza Rastislava knez Kocelj (861—874) je v Panoniji vladal najprej kot nemški mejni grof, od leta 869 dalje pa kot samostojen »slovanski vladar«. Tudi Panonija je bila v tem času že pokristjanjena in zdi se celo, da je tu krščanstvo pognalo globlje korenine kot na Moravskem. To dokazuje že urejena cerkvena organizacija, o kateri nam poroča *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*. V tej organizaciji je posebej izstopal Blatenski Kostel. Sedež kneza Kocelja je bil istočasno sedež salzburškega nadduhovnika in pozneje nadškofa Metoda, torej politično in cerkveno središče panonskih Slovencev. Želel bi še posebej poudariti, da sta bila Rastislav in Kocelj med seboj v prijateljskih stikih, kar je Cirilu in Metodu omogočilo, da sta svoje delo na verskem in kulturnem področju zastavila širše in globlje.

Solunska brata sta nalogo, ki jima jo je zaupal carigrajski cesar, naj gresta na Moravsko kot učitelja, sprejela. Pri tem sta se očitno zavedala, da se tokrat njuno poslanstvo razlikuje od poti k Saracenom leta 851 in k Hazarom leta 861. Tokrat ni šlo za prvi pouk v krščanski veri, tudi ne za pridobitev poganov za Kristusov evangelij. Šlo je za poglobitev vere in s tem povezano kulturno poslanstvo. Samo tako namreč lahko razumemo Cirilovo vprašanje: »Rad grem

⁵ *Janez Pavel II.*, Okrožnica Apostola Slovanov, Ljubljana, 1985, VII. pogl., št. 23—24, str. 19—20 (v: Cerkevni dokumenti, št. 27).

⁶ Žitje Konstantina XIV. Citirano ZK, vedno po izdaji v *Acta Ecclesiastica Sloveniae*, št. 7, Ljubljana, 1985 (citirano AES), str. 150; Žitje Metoda V., str. 201 (citirano ZM).

tja, ako imajo knjige v svojem jeziku.«⁷ K poganskim narodom misijonarji niso prihajali z izdelanim kulturnim programom. Resda so spreobrnjene narode učili najosnovnejših molitev v njihovem maternem jeziku, in sicer na pamet, a je večinoma pri tem tudi ostalo.

Sveta brata sta šla korak dalje. Ker je šlo za izrazito versko in kulturno poslanstvo, sta se nanj temeljito pripravila že doma. Ciril je izdelal črkopis (t. i. glagolico), s katerim je mogel izraziti vse glasove slovanskih jezikov, in skupaj s svojim bratom Metodom prevedel v slovanski jezik svoje ožje domovine najnujnejše bogoslužne knjige.⁸ — Žal na tem mestu ne moremo podrobneje govoriti o duhovnosti sv. bratov, ki je na neki način *ključ do* pravilnega vrednotenja njunega verskega in kulturnega poslanstva.⁹

Nas zanimajo tokrat predvsem njuni misijonski prijemi. Če zaradi boljše preglednosti bogato in obsežno delo sv. bratov nekoliko poenostavimo in shematiziramo, moremo glavne značilnosti njune misijonske metode strniti takole: 1. bogoslužje v narodnem jeziku; 2. vzgoja domače duhovščine; 3. povezava z Rimom; 4. skrb za neoporečnost in urejenost družinskega življenja.

I. Bogoslužje v narodnem jeziku

Misijonski jezik (s tem mislim predvsem na katehetsko-homiletično dejavnost) je bil v vseh metodah, ki so nam do sedaj znane, vedno narodni jezik. Za to imamo dovolj dokazov v posameznih jezikih, tudi v slovenščini. Čeprav so se nam ta pričevanja v slovenščini ohranila le v poznejših prepisih, vendarle jasno odražajo svoje starejše latinske in nemške predloge.

Za misijonsko dejavnost so misijonarje vsaj v času karolinškega misijona temeljito šolali v škofijskih in samostanskih šolah. Kako resno so misijonarji v Karantaniji in Panoniji vzeli navodila *Instructiae pastoralis* Karla Velikega iz leta 789, priča tudi dejstvo, da je knez Kocelj svetima bratoma ob njunem prihodu v Panonijo takoj izročil petdeset učencev, ki so bili večji slovanskega jezika in so po posvetitvi za duhovnike v Rimu »peli liturgijo v cerkvi sv. Petra v slovanskem jeziku... (in nato še) vso noč peli slovanske slavospeve v cerkvi«, kot nam poroča Cirilov življenjepisec.¹⁰

Novost v misijonski dejavnosti sv. bratov Cirila in Metoda, ki je povzročila tako ostro nasprotovanje nemških in latinskih duhovnikov, je bila uvedba slovanskega jezika v bogoslužje. Za vzhodno cerkev ni bila ta praksa nič novega, čeprav poznavalci razmer opozarjajo, da v tem času tudi grška cerkev ni bila več naklonjena uvajanju živega (narodnega) jezika v bogoslužje. Po vzhodnem pojmovanju je bilo bogoslužje v narodnem jeziku naravna pravica novokrščenih narodov in pridobitev za vesoljno cerkev. Tako sta svoje poslan-

⁷ ŽK XIV, 151.

⁸ Iz ZM XV, 208, zvezmo, da sta solunska brata pred odhodom na Moravsko prevedla psalterij in evangelij z apostolskimi berili in izbranimi cerkvenimi službami. Prim. tudi ŽK XV, str. 152.

⁹ Pri nas sta o duhovnosti Cirila in Metoda poleg F. Grivca pisala še Franc Perko v svoji doktorski disertaciji z naslovom *Filozofija in teologija sv. Cirila in Metoda*, Ljubljana, 1965, in Janez Vodopivec v zborniku ob 1100 letnici prihoda sv. bratov na Moravsko, Rim, 1965.

¹⁰ ŽK XV, 94—97, XVII, 102. V prevodu uporablja Grivec izraz *Sloven, slovenski*. Ker pa želimo poudariti razliko med današnjim slovenskim jezikom in tistim, ki so ga v Metodovem času govorili v Panoniji, danes raje uporabljamo nevtralni izraz *Slovan, slovanski*.

stvo razumela tudi solunska brata. Zato je bilo njuno prvo delo v pripravi na misijon, kot smo slišali, prevesti v slovanski jezik potrebne bogoslužne knjige.

Toda zgolj vprašanje narodnega jezika v bogoslužju samo po sebi ne bi imelo tako tragičnih posledic za delo sv. bratov v Panoniji in na Moravskem. To vprašanje je bilo mogoče vsaj načelno reševati v medsebojnih diskusijah, kot dokazujeta 15. in 16. poglavje Žitja Konstantina. Vprašanje jezika v bogoslužju je bilo istočasno usodno povezano s političnimi in cerkvenopolitičnimi načrti moravskega kneza Rastislava in panonskega kneza Koclja. Politična osamosvojitve obeh knezov pa bi istočasno pomenila tudi razcepitev salzburške nadškofije. Zato je bil boj proti delovanju obeh bratov oziroma proti Metodu tudi s cerkvene strani že v samem začetku tako neusmiljen in brezkompromisen; in zato je imela njuna dediščina med Slovenci tako žalostno usodo. Vendar ta problematika že presega okvir našega predavanja.¹¹

II. Vzgoja domače duhovščine

Druga značilnost misijonskega dela solunskih bratov je bila vzgoja domače duhovščine. V tem pogledu sta bila sveta brata presenetljivo moderna in sta v marsičem za tisoč let prehitela duha in določbe drugega vatikanskega cerkvenega zbora. Kot je znano iz zgodovine misijonov, je katoliška cerkev vse do najnovejšega časa z nezaupanjem gledala na domačo duhovščino v misijonskih deželah in »novačila« kler v »tradicionalno katoliških deželah« Evrope.¹² Podobno je bilo že v času Cirila in Metoda. Ravnanje solunskih bratov pa je bilo popolnoma nasprotno taki miselnosti. Takoj po prihodu na Moravsko in pozneje v Panonijo sta začela vzgajati domačo inteligenco in domačo duhovščino. Metodov naslednik na Moravskem naj bi postal domačin Gorazd.¹³ Glede na to, da sveta brata v misijonskem delu nista bila novince, zlasti Ciril je že imel bogate misijonske izkušnje, sta se dobro zavedala, da more le sin lastnega naroda prav čutiti s svojim ljudstvom in mu res iz srca govoriti v njegov blagor brez dobičkaželjnosti.¹⁴

Sveta brata sta ustanovila neke vrste bogoslovno šolo za svoje učence in jih uvajala v bogoslužje. Bogoslužne knjige so bili poglavitni bogoslovni učbeniki, razlaga bogoslužnih obredov in molitev pa podlaga verskega pouka za ljudstvo. Slovansko bogoslužje pod vodstvom globoko izobraženih svetniških blagovestnikov je bilo poglavitno sredstvo za verski pouk in za krščansko vzgojo.

Istočasno sta nadaljevala s prevodi bogoslužnih knjig in svetega pisma. Tako sta združila dve poglavitni prvini svoje misijonske metode: domačo duhovščino sta vzgajala v duhu spoštovanja lastnega jezika in lastne kulture; nikomur se ni treba sramovati jezika, ki ga govori; slovanski jezik ni manj vreden od drugih; čeprav še nima bogate kulturne dediščine, je vendar drugim enakovreden, ker je v njem mogoče na odličen način izkazati Bogu čast. Zaradi njegove uporabe v bogoslužju je postal tudi slovanski jezik sakralen — svet.

¹¹ Nakazal sem jo v prispevku Misijonske metode Salzburga in Ogleja in njihove posledice za delo svetih bratov Cirila in Metoda, BV 45 (1985), 139—153.

¹² Prim. France M. Dolinar, Katoliški misijoni včeraj in danes, BV 39 (1979), 411—427.

¹³ ZM XVII, 210.

¹⁴ ZK XV, 152—154; Grivec, 59.

Pri svojem delu sta imela solunska brata vso podporo moravskega kneza Rastislava; ta ju je visoko cenil in ju velikodušno podpiral. Toda že od samega začetka sta se srečevala z drugo težavo: nobeden od svetih bratov ni bil škof. Kdo naj torej posveti za duhovnike učence, ki so bili po triletni pripravi že usposobljeni nadaljevati delo svetih bratov na verskem in kulturnem področju? Nemški škofje gotovo ne, saj so na Cirila in Metoda gledali kot na nezaželena vsiljivca na »njihovem misijonskem področju«. Za solunska brata pa je bila zadeva jasna: zemlja, na kateri sta delovala, ni last nemških škofov, ampak apostola Petra, kot je pozneje tako jasno in odločno izpovedal Metod pred nemškimi škofi.¹⁵ Ciril in Metod sta spoznala, da bosta problem najlažje rešila v Rimu. Papeževa podpora bi bila obenem najboljša zaščita pred rovarjenjem nemške duhovščine, posvetitev njunih učencev za duhovnike v Rimu samem pa najlepše priznanje in nagrada za njuno nesebično delo.

Pot ju je vodila skozi slovansko Panonijo. Panonski knez Kocelj, ki sta ga na svoji poti v Rim obiskala, ju je sprejel še z večjo ljubeznijo kot Rastislav.¹⁶ Po oceni prof. Grivca je bil Kocelj najidealnejši krščanski knez, kar sta jih sveta brata srečala na svoji apostolski poti od Kavkaza do Tatre in Rima. Postal je glavni pokrovitelj njunega misijonskega in kulturnega dela. Zato sta se pri njem na svoji poti v Rim mudila dalj časa. Njegova kneževina je pozneje postala celo središče Metodovega dela. Kocelj si je tudi največ prizadeval za osvoboditev Metoda, ko ga je leta 870 Karlmann ujel in so ga bavarski škofje, zbrani na državnem zboru v Regensburgu, obsodili in zaprli. Dokončno veljaven slovanski misijon pa je bil mogoč le z dovoljenjem rimskega papeža. In to se jima je v Rimu tudi popolnoma posrečilo. Preveč imamo pričevanj, da bi mogli kakor koli dvomiti o tem. Tudi če je pismo papeža Hadrijana II. slovanskim knezom Rastislavu, Svetopolku in Kocelju iz leta 869, ki se nam je ohranilo samo v staroslovanskem prevodu osmega poglavja Žitja Metoda, nekoliko »prirejeno« v prid slovanskemu jeziku v bogoslužju, ni mogoče prezreti ostalih pričevanj. V pismu papeža Janeza VIII. moravskemu knezu Svetopolku junija 880 je izrecno rečeno: »Končno res *pohvalimo* slovanske pismenke, ki jih je iznašel filozof Konstantin. Naj v njih odmeva Bogu dolžna hvala! *Ukazujemo*, naj se v tem jeziku izrekajo molitve in pripovedujejo dela našega Gospoda Kristusa... Prav zares niti veri niti nauku *nič ne nasprotuje*, če se bodisi maše pojejo v slovanskem jeziku, bodisi božja berila nove ali stare zaveze, dobro prevedena in razložena, berejo ali vse druge duhovne dnevnicke pojejo, zakaj tisti, ki je ustvaril tri glavne jezike, hebrejski, grški in latinski, je ustvaril tudi vse ostale v svojo hvalo.«¹⁷

Edinstveno spričevalo pa je Metodovemu delu dal pisatelj plemičnega zapisa *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* l. 871. »Pol stavka o razvrednotenju latinskega jezika pri mašah, evangelijih in božji službi v 12. poglavju /je zapisal Bogo Grafenauer/, pomeni edini povsem nesporni dokaz, da je Metod s svojimi učenci uvedel v Spodnji Panoniji v letu 869–870 slovanski jezik tudi v zahodno obliko bogoslužja, medtem ko bi se ob vseh drugih sporočilih mogli nadaljevati spori med različnimi mnenji in razumevanji virov.«¹⁸

¹⁵ ZM IX, 205.

¹⁶ ZK XV, 154; Grivec 63.

¹⁷ AES 7, št. 4, 74.

¹⁸ AES 7, 9–10.

III. Povezanost z Rimom

Tretja značilnost misijonske metode solunskih bratov je njuna povezanost z Rimom, kar za grška misijonarja v času Fotijevega spora (865) z Rimom nika-kor ni bilo samoumevno. Ne smemo pozabiti, da sta bila Ciril in Metod celo Fotijeve osebna prijatelja. Povezanost z Rimom sta pomenljivo nakazala že s prevodom liturgije sv. Petra.¹⁹ Z Rimom ju je družilo globoko spoštovanje naslednika prvaka apostolov, ki ga pomenljivo imenujeta s častnim imenom apostolik. Njemu želita poročati o svojem dosedanem misijonskem delu med Slovani in doseči od njega dovoljenje za nadaljnje delo, posebno za slovansko bogoslužje, ki se je narodu tako priljubilo, a so nanj tako na zahodu kot na vzhodu gledali z nezaupanjem in ga odklanjali kot nevarno novost v cerkvi, morda tudi zaradi narodne liturgije arijanskih Gotov. Z Rimom pa so ju vezale tudi drugačne vezi. S seboj sta nosila relikvije sv. Klementa, rimskega papeža, katerega zemeljske ostanke je Ciril našel na Kavkazu. Priljubljenega svetnika sta nesla nazaj v večno mesto, da bi vsaj po smrti počival tam, kjer ni mogel vladati v času svojega življenja (76—88). Relikvije rimskega papeža so bile hkrati tudi njuno najboljšo priporočilo, neke vrste »salvus conductus«, ki jima je odpiral vrata v zahodni svet in cerkvene kroge »rimskega patriarhata«. Relikvije rimskega papeža so bile vladajočemu rimskemu papežu zagotovilo, da nista heretika in ne razkolnika, ampak da brezpogojno priznavata prvenstvo Rima.

Cerkveno-politični koncept njune poti v Rim je bil popolnoma jasn. Od rimskega papeža sta želela potrditev svojega apostolskega in kulturnega dela v Panoniji in na Moravskem, uradno pooblastilo, da smeta neovirano delovati na ozemlju tistega dela salzburške nadškofije, kjer so živeli Slovani, in predvsem da smeta pri svojem apostolskem delu uporabljati slovanski jezik *tudi* v bogoslužju.

Dalje sta si želela v Rimu izprositi posvetitev svojih učencev za duhovnike. Prav v Rimu, središču krščanstva, naj dozore za Kristusove blagovestnike prvi sinovi slovanskega naroda. Ti bodo najboljše poroštvo zvestobe mladih slovanskih narodov Kristusu in cerkvi. Kot zvmemo iz 17. poglavja Žitja Konstantina, je dobrodušni papež Hadrijan II. (867—872) izpolnil njuna pričakovanja. Sprejel ju je z največjimi častmi, posvetil njune učence za duhovnike, odobril slovansko bogoslužje in mu dal častno mesto med ostalimi bogoslužnimi jeziki. Slovanski novomašniki so svojo mašo peli v Rimu, in to v slovanskem jeziku.

Vendar je prav v Rimu padla prva grenka kaplja v poslanstvo svetih bratov med Slovani. Ciril je izčrpan od prenapornega dela 14. februarja 869 v Rimu umrl. Metod je tako ostal sam sredi ogromnega dela. Cirilov grob v cerkvi sv. Klementa v Rimu pa je postal zanj nova vez, ki ga je vezala na sveto mesto. Rim je obiskal še dvakrat. Prvič še isto leto, ko je bila na izrecno prošnjo panonskega kneza Koclja ustanovljena panonska nadškofija in je bil Metod imenovan za prvega panonskega nadškofa in papeževega odposlanca za Slovane na tem ozemlju.²⁰ Na Moravskem je bil namreč v tem času položaj politično zelo negotov zaradi Svetopolkove izdaje Rastislava. Metod zaradi tega sploh ni poskušal iti na Moravsko, ampak je odšel h Koclju v Pa-

¹⁹ Franz Zagiba, Geistesleben der Slaven, Dunaj, 1971, 176 sl.

²⁰ ZM VIII, str. 203—204.

nonijo in tako postal ne samo prvi slovanski, ampak na neki način tudi prvi slovenski nadškof in metropolit.

Drugič se je Metod napotil v Rim leta 880, ko je pred papežem Janezom VIII. uspešno obranil svojo pravovernost in upravičenost slovanskega bogoslužja.²¹ Na papeža je Metod napravil izreden vtis. Med njima so se spletle vezi, ki so presegle zgolj dolžno spoštovanje, občudovanje in zvestobo. Lahko bi rekli, da sta postala prijatelja. To lahko domnevamo tudi iz papeževih pisem, v katerih odločno zahteva od nemških škofov, da izpuste Metoda in mu omogočijo neovirano delo v njegovi nadškofiji,²² posebno pa iz pisma, s katerim leta 880 ponovno dovoljuje uporabo slovanskega jezika v bogoslužju.²³ Vsekakor je bila za Metoda njegova povezanost izredno trda in globoka: poleg njemu tako dragega brata Cirila je bil zanj Rim sedež apostolika, to je vidnega predstavnika edinosti v Cerkvi.

IV. Skrb za urejenost in neoporečnost družinskega življenja

V 9. stoletju je bilo krščanstvo še zelo površno. Na to sta opozorila že knez Rastislav v prošnji cesarju Mihaelu²⁴ in papež Janez VIII. v navodilu, ki ga je dal maja 873 ankonskemu škofu Pavlu za pot skozi Germanijo in Panonijo.²⁵ Izkopanine moravskih cerkva in grobišč iz prve polovice in sredine 9. stoletja dokazujejo, da so se ohranili še mnogi poganski običaji. Mrtvim so dajali v grob darove, ki so tipični za poganski način pokopavanja mrličev. Mnogi so ostali v srcu še vedno pogani, čeprav so bili na zunaj krščeni. Bilo pa je še tudi dokaj nekrščenih poganov. V misijonskih deželah je bilo zlasti neurejeno družinsko življenje velika ovira za krščanstvo. Tudi med Moravani je bilo precej ostankov takih »brezbožnih ženitev«. Življenjepisec Cirila toži, da so latinski in nemški misijonarji še trpeli praznoverske običaje in niso brnili darovati po starem poganskem običaju niti sklepati brezbožnih ženitev.²⁶ Metodov življenjepisec pa ugotavlja, da so šele po Metodovi vrnitvi med Moravane, to je po letu 874, pogani začeli verovati v pravega Boga in se odpovedovati svojim zmotam.²⁷ Ker za Panonijo podobnih ugotovitev nimamo, sklepamo, da so bile tam glede tega razmere boljše, brez dvoma tudi zaradi opozarja papež Janez VIII. v pismu ankonskemu škofu Pavlu maja 873 (št. 10, str. 77–79), so bili ločeni zakoni. Ti so morali biti v tem času precej razširjeni, da je v tej zadevi moral posredovati osebno papež sam. Papeževa načela v tem pogledu so popolnoma jasna. Takole pravi: »V ostalem pa imej oči odprte in naj na tebi leži največja skrb glede ločitev zakoncev, tako da tisti, ki so se ločili ... zopet pripeljejo prejšnje žene, potem ko jim bo naložena ustrezna pokora in potem ko bodo odslovili tiste, ki so jih kasneje dobili. Če pa ne bodo hoteli, jih izbodi iz Cerkve obenem s tistimi, kateri z njimi skupaj živijo, dokler ne bi popravili, kar so zagrešili.«

²¹ Prim. papeževa pisma Metodu v: AES 7 (1985), št. 5 in 5, in knezu Svetopolku, št. 4, 72–75.

²² AES 7 (1985), pisma št. 6–13, str. 76–81.

²³ AES 7 (1985), pismo št. 4, str. 73–75.

²⁴ ŽK XIV, 150.

²⁵ AES 7 (1985), pismo št. 10, str. 77–79.

²⁶ ŽK XV/2, 153; *Grivec*, 60.

²⁷ ŽM X, 205–206; *Grivec*, 121.

Razumljivo, da je bila velika skrb nadškofa Metoda, da med ljudstvom odpravi poganse razvade in ukorenini pristno krščansko življenje. Metod se je vse predobro zavedal, da je prav od zdrave krščanske družine kot osnovne celice naroda in cerkve v veliki meri odvisno ne samo uspešno nadaljevanje njegovega misijonskega in kulturnega poslanstva med Slovani, ampak tudi njihov obstoj na odru svetovne zgodovine. Videti je, da sta brata tudi v tem pogledu imela dokaj srečno roko, ker nam viri ne poročajo, da bi imel Metod proti koncu svojega življenja resnejše težave na tem področju.

Zaradi izredno nesrečnega spleta zgodovinskih okoliščin in zaradi ozko-srčnosti naših krščanskih sosedov smo Slovenci žal v veliki meri ostali prikrajšani za dragoceno kulturno dediščino solunskih bratov. Kljub temu je njuno ime neločljivo povezano s krščanstvom in kulturo tudi slovenskega naroda. Misel in delo Cirila in Metoda sta v pravem pomenu besede katoliški — kar pomeni vesoljni. Temeljno načelo svojega misijonskega poslanstva sta črpala iz besede evangelija: »Ljubi Gospoda svojega Boga z vsem srcem, vso dušo in vsem mišljenjem. In svojega bližnjega kakor sam sebe.« V tem stavku sta našla najglobljo utemeljitev svojega globokega spoštovanja veličine in dostojanstva človeka. V tem stavku je utemeljeno njuno spoštovanje dostojanstva in svobode slovanskih narodov. Iz tega spoštovanja je izviral Metodov izostren čut za priznanje in vrednotenje kulture vsakega naroda. Grk po rodu, se je skupaj s svojim bratom Cirilom ne smo naučil jezika naših prednikov, ki jim je želel oznanjati Kristusovo blagovest, ampak je ta jezik dvignil na raven knjižnega jezika. Vsekakor svetel zgled vsem, ki se svojega maternega jezika sramujejo, in resen opomin vsem tistim, ki jezik kakega drugega naroda omalovažujejo in ga skušajo razvrednotiti. Prav na področju narodnega jezika sta solunska brata bojevala veliki boj proti zapostavljanju slehernega človeka in naroda. V duhu človečanskih pravic ter bratstva vseh narodov in slojev sta ta velika humanista naše preteklosti ne samo slovanskim narodom, ampak vsemu človeštvu zapustila dediščino neminljivih vrednot. In zaradi te dediščine je njuna misel še vedno aktualna in ima še vedno veliko povedati vsem tistim, ki žele živeti na načelih medsebojnega spoštovanja, zaupanja in sožitja.

SUMMARY

The sources preserved about the life and work of the Thessalonian brothers Cyril and Methodius are surprisingly numerous — undoubtedly a unique proof of their effective impact on the Slavic peoples.

The pith of their mission among the Slavs was pointed out by Prince Rostislav in his request to the Constantinopolitan emperor Michael the Third (in 862): he explicitly emphasized that the Slavs in Moravia (and in Panonia, too) were already Christians, but without an organized church hierarchy of their own; Rostislav asked Emperor Michael for a teacher and a bishop, not for a missionary in the classical sense of the word. — The Thessalonian brothers made thorough preparations for their religious and cultural mission even before starting on their journey (the glagolitic alphabet and the translation of the most urgent liturgical books into the Slavic language of their native area).

With some simplification, the main characteristics of their missionary method can be condensedly schematized by the following points:

(i) *Liturgy in the vernacular.* The introduction of the Slavic language into liturgy was a novelty, and the Latin Church was mistrustful. Will the Roman and the Eastern conceptions of the Church (equated with Latin and Greek as the languages of liturgy, Hebrew being mentioned in the polemic only as an alternative) be joined by a third, Slavic view of the Church? The question of language, then, was connected with orthodoxy, or with the unity of the Church (the danger of a schism).

(ii) *The education of indigenous clergy.* Cyril and Methodius were fully aware that only a native priest can really feel what his people feel. They reared the local clergy in the spirit of respect for their people's language and culture.

(iii) *Linkup with Rome.* The Thessalonian brothers wanted to establish an independent and autonomous church for the Slavs, but within the legal structures of the Church of Rome. Their plan was approved by Pope Hadrian the Second, by his consecrating Methodius as the Pannonian bishop and appointing him the papal legate for the Slavs.

(iv) Being conscious that a sound family, as the basic cell of a nation and a society, is a major prerequisite not only of a successful prosecution of their mission among the Slavs, but also of the subsistence of the Slavs on the world history stage, the Thessalonian brothers specifically promoted an *ordered and irreproachable family life*. In the spirit of human rights and the brotherhood of all nations and social classes, these two great humanists of our past bequeathed not only to the Slavic nations, but also to mankind, a legacy of imperishable values.